

mostalnost (Selbstständigkeit), ali taj strah, što ga je pobudilo vlasništvo, onaj koji posjeduje nastoji preduhititi time što svoje pravo vlasništva, koje mu pripada spram svakoga, sâm ukida prema ljubljenom, njemu ga poklanja. Pokloni su, pak, otuđenja neke stvari koja time nipošto ne može izgubiti karakter nekoga objekta; *samo je osjećaj ljubavi zajednički užitak*; to što je sredstvo užitka, ono mrtvo, samo je vlasništvo, a pošto ljubav ništa ne čini jednostrano, ona ne može uzeti ništa što i u dokopavanju (nečega), u spajaju gospodarstva, još uvijek ostaje sredstvo, vlasništvo. Neka stvar, nešto što je izvan osjećaja ljubavi, ne može biti zajednička, upravo zato što je stvar; tako ona ne pripada ili nijednom od onih koji se ljube, ili svakome pripada jedan posebni dio. *Zajednica dobara zove se pravo svakoga na stvar*, na jednaki ili nedređeni udio. Ona uvijek pretpostavlja neku podjelu, i to nužnost podjele, nešto posebno, vlasništvo, doduše nemirujućih sredstava neiskorištenoga, mrtvoga, ali nužnu podjelu istoga u upotrebi. Onim neizvajanjem vlasništva, tako dugo dok se ne upotrebljava, zajednica dobara zavarava svojim prividom potpunog ukidanja prava, u osnovu je pridržano i pravo na dio vlasništva koji se ne posredno ne upotrebljava, nego tek koristi, samo što se o tome šuti. U zajednici dobara stvari nisu vlasništvo, ali je u njoj pravo, vlasništvo na jedan njezin dio, prikriveno. Prema tome, među onima koji se ljube uobičajeno je da svoja prava na stvari — osobno pravo isključuje se već svojim imenom iz ljubavi, kao jedna, njoj odvratna usluga — uzajamno ukinu i da to smatraju i ocjenjuju kao odraz ljubavi» (249—250).

Hegel završava tekst ovakvo:

»Ono mrtvo, koje se nalazi pod vlašću jednoga, suprotstavljeno je objema, i samo se čini da nad tim može da se desi spajanje (sjedinjenje), tako da dođe pod vladavinu obaju. Ono koje ljubi, a koje drugoga sagledava u posjedu nekog vlasništva, mora osjetiti tu posebnost drugoga, što ju je on htio. Čak ne može ukimati ni isključivu vladavinu (gospodarstvo) drugoga, jer bi to bilo opet suprotstavljanje vlasti drugoga, budući da se ne može naići ni drugi odnos spram objekta, osim ovladavanja njime; ono bi suprotstavilo ovladavanje vladavini drugoga, njegovo isključivanje svih, a ako posjed i vlasništvo sačinjavaju jedan tako važan dio čovjeka, njegovih briga i misli, to se oni koji se ljube ne mogu suzdržati da reflektiraju i tu stranu svojih odnosa. Pa ako je već upotreba zajednička, time bi pravo na posjed ostalo neodlučeno (neriješeno), doduše, misao prava ne bi se zaboravila, jer sve što je u posjedu ljudi ima pravnu formu vlasništva; postavi li onaj koji posjeduje ono drugo također u jednakom pravu posjeda, zajednica dobara je ipak samo pravo svakoga od obaju na stvar!« (249—250).

»U ljubavi je čovjek ponovo našao samoga sebe u drugome; budući da je ona sjedinjenje života, pretpostavljala je njegovo razdvajanje, razvitak, oblikovanu mnogostranost. I što je više likova života živo, utolikoj više točaka može se on sjediniti i osjećati, toliko unutrašnja može biti ljubav. Što su prošireniji na raznovrsnosti odnosi i osjećaji onih koji se ljube, to se unutrašnije usredotočuje ljubav, toliko je, ujedno, ravnodušnija za druge forme života« (394—395).

Nakon ovog duljeg navoda, za prijelaz na konkretizaciju našeg bitnog problema potrebno je istaknuti upravo to kako se, u vezi s tim karakterom moraliteta, naglašava vrijednost čovjekja kao čovjeka, i to je ono — eminentno europsko — po svojoj prirodi upravo u tome povijesno dostignuće, što se od sada ne da više izbrisati iz duha modernog vremena i svijesti suvremenog čovjeka (osim nasilnim, despotskim, barbarskim ili »azijatskim« zatiranjem ili uništenjem čitave dosadašnje europske tradicije, ako bi to bilo moguće, čak i uz najdrašći zadiranje u čovjekovu individualnost u orvelovskom stilu!), ka nečemu, po svojoj biti, tendira svaki to-

branko čegec dve pesme

SIEGFRIĐ

Pokojni Seigfrid nas je često obilazio
Technički nedotjerano kretanje
ta ptica lutalica labavih pokreta
i tamnoplavе limarije
bije u grotlu kotlovnice:
kupite kupite kupite
kupite komadić krvi

Tada osjetite dodir
metalnih natkoljenica
pete rezervirane žene
— Kurbla je kurva
Siegfrid više ne može ustati

Tek blago našminkana duga
zavodeći druga direktora
bilježi na poleđini neba:
Tijela su naša
strogo cenzurirana pjena
poneka konzervirana pobeda

NJUŠKALO

Spektakularno su nas najavljujivali dijeleći
ubruse od papirusa i krpica-mladoliko
prugastih plitica sivoga tila
astronauti istraživali otvorene piramide
u andama-REZULTAT:
južnoamerički majmuni
plijene pomanjkanjem ukusa
bananama nalažu dobrovoljno slijetanje
Uostalom, to nije važno
materijal treba obradivati do blagosti
oploviti prestajanje orgijanja
nakon napornih noćnih šetnji
Tada je svejedno huškati vještice
— glumiti njuškalo uzazašlo školskim
dvorištem
duž razišlih žilica u zubalu

zoran vuković četiri pesme

*

Okrećem se tako u krug.
Gde ču?, Šta ču?
Ma, okretaću se još malo, pa ču videti.

*

Brod mirno plovi:
ništa ne ometa njegovu mirnu plovidbu.
Čovek mirno hoda:
ništa ne ometa njegov miran hod.
Ptiće bezbrižno lete:
ništa ne ometa njihov bezbrižan let!

*

Kroz prozor smo videli nebo:
bili smo na izletu.

*

Cilindar,
akumulator,
baterija,
osovina,
točak,
brava,
dinamo.

Da sam nešto od ovoga.
Makar običan točak!
Okretao bih se predano:
obećavam.

talitarni režim ugrožavanjem elementarnih ljudskih prava.

Pravo posebnosti subjekta, odnosno pravo polaganja važnosti na njegovu umutranost — koja se, naime, već pojavljuje kao rezultat rada, proizvodnje, djelatnosti, borbe, oblikovanja, obrazovanja, samodiscipline, svojevrsnog samoodržavanja itd., kao momenata kroz koje prolazi proces stvaralaštva i samopostajanja čovjekja čovjekom, u svem svojem bogatstvu prisvajanja svijeta i proširivanja njegovih horizonta — *taj novi kvalitet* probija na vidjelo prije svega i najupečatljivije u liku moraliteta. Hegel kaže: »U moralitetu je onaj osebujni interes čovjekov koji dolazi u pitanje, i to je upravo njegova visoka vrijednost, da on samo za sebe zna kao apsolutnoga i da se kao takav održi. Neobrazovani čovjek dopušta sebi da mu sve nametne vladavina snage (kao i snaga vlasti) i određenost prirode; djeca nemaju moralne volje, nego se daju odrediti od svojih roditelja, ali obrazovani čovjek koji postaje unutrašnjim (= s oblikovanom unutrašnjosti, M. K.) hoće da je on u svemu što čini« (*Filozofija prava*, § 107, Dodatak).

Na osnovu svega do sada rečenoga, a što će se kasnije još argumentirati, dolazimo do bitne teze koja bi glasila da *ljubav nije moguća između ljudi koji nisu slobodni*. Ljubav je moguća samo među slobodnim ljudima! Sto to znači, odakle ovakva teza i na što se na odnosi?

Ovdje se, dakako, prije svega valja podsjetiti onog Hegelova stava u kojem on upravo *ljubav* apostrofira kao fenomen koji je u novovjekovnom (građanskom) *pravu posebnosti subjekta* na slobodu i objektivno važenje, specifični, povijesno izborni moment senzibiliteta (Hegel ga, kao što je rečeno, naziva »modernitetom«), koji u tom suvremenom liku nije poznat ni primjeren prošlim historijskim razdobljima i društvenima, te nijima odgovarajućim načinima života. Oni se proteže sve do prvih izrazitijih oblika građansko-kapitalističkog produciranja i reproduciranja života, te njemu primjerenog oslobađanja od onih veza, spona i pregrada (prepreka) pred kojima kao žrtve padaju još (literarno govoreći) Romeo i Julija, na prijelazu iz feudalizma u kapitalizam.

Ljubav Hegel sada sagledava (u sklopu čitavog ovog socijalno-ekonomskog i duhovnog previranja između dvaju načina života) kao jedan od bitnih izraza duha modernog vremena. Potrebitno je imati u vidu rečeno (što smo opširnije naveli) da *ljubav* u Hegelovim ranim spisima fungira kao prvi, iskonski, osnovni, gotovo jedini zbiljski medijum užajamnog samopropozivljanja, činjenja, oblikovanja, komuniciranja, ljudskog susreta i povezivanja dvaju konačnih (pojedinačnih, izoliranih, na same sebe upućenih, odvojenih, osamljenih) bića, onoga Ti i Ja.

Tako sagledana, određena i osmišljena, a pri tom povijesno-duhovno situirana u samu srž senzibiliteta novog vremena, kao ono njemu istinski najunutrašnije, ljubav ovdje znači: odjelovanje i izraz, dakle realno potvrđenje same mogućnosti odnosa (a to već implicira ono: *slobodnog odnosa*) dvaju spolno različitih ljudskih bića, muškarca i žene, postavljenih na sebe same, dakle — podignuto sad na princip — odnosa čovjeka kao čovjeka, čovjeka kao slobodnog, samosvjesnog bića koje svoje veze i odnose, po principu svoje osamostaljene, oblikovane i produbljene unutrašnjosti, uspostavlja na osnovu — *vlastite odluke*.

Prema tome, iz pojma modernog senzibiliteta, iz prava posebnosti subjekta, to jest iz pretpostavke izvorene čovjekove slobode (slobode pojedinca koji svoje odnose sa svijetom postavlja, prije svega, na samoga sebe) proizlazi sad bitno slobodarsko-progresivno-revolucionarna teza kako je *ljubav* moguća samo među slobodnim ljudima. Odatle, iz ove radikalno građansko intonirane teze ili praktičkog ljudskog stava, koji iza sebe ima već oblikovanu historijsko-socijalno-ekonomsko-duhovno-psihološku osnovu, iz koje on proizlazi već u »samorazumljivom«, a za neke, dakako, još uvijek i danas u posve »nerazumljivom« obliku, proizlaze određene kon-